

Explaining the model of collective security in the politics of the Islamic Republic of Iran

Meysam Hadipour*¹|Zahra Baba Ali²

Abstract

One of the issues of countries is providing national security, so that national governments always seek to provide security for the preservation and development of their country; Even some political thinkers have said that the existential philosophy of the government is to maintain security and the reason of the country and a government is to protect the privacy of security; Countries in the past and present have used different behavioral patterns to maintain and achieve national security. One of the patterns that is of interest to ensure security is the pattern of collective security; in this article, an attempt will be made to investigate this with thematic analysis What is the place of the collective security pattern in the politics of the Islamic Republic of Iran? The results of the research show that in the opinions and thoughts of the leaders of the Islamic Republic of Iran on the one hand and the upstream documents on the other hand; as influential sources on the politics of the Islamic Republic of Iran; Directly and indirectly, there are codes and components indicating attention and emphasis on the collective security pattern to ensure national interests and security.

Keywords: Collective security, Islamic Republic of Iran, politics, leaders of the Islamic Revolution

1. PhD in Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

meysamhadipour54@yahoo.com

2. Master's degree, business management.

تبیین الگوی امنیت دسته‌جمعی در سیاست جمهوری اسلامی ایران

میثم هادی‌پور^{۱*} | زهرا بابا علی^۲

چکیده

یکی از مسائل کشورها تأمین امنیت ملی است به طوری که دولت‌های ملی همواره در صدد تأمین امنیت برای حفظ و پیشرفت کشور خود هستند؛ حتی برخی از اندیشمندان سیاسی، فلسفه وجودی دولت را حفظ امنیت و سبب کشور و یک دولت را پاسداری از حریم امنیت عنوان کرده‌اند؛ کشورها در گذشته و حال برای حفظ و کسب امنیت ملی الگوهای رفتاری متفاوتی را مورد استفاده قرار داده‌اند یکی از الگوهای که برای تأمین امنیت مورد توجه است الگوی امنیت دسته‌جمعی است؛ در این مقاله تلاش خواهد شد با روش تحقیق تحلیل مضمون به بررسی این نکته پرداخته شود که الگوی امنیت دسته‌جمعی در سیاست جمهوری اسلامی ایران چه جایگاهی دارد؟ نتایج تحقیق نشان می‌دهد که در آراء و اندیشه‌های رهبران جمهوری اسلامی ایران از یک سو و اسناد بالادستی از سوی دیگر؛ به‌عنوان منابع تأثیرگذار بر سیاست جمهوری اسلامی ایران؛ به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم کدها و مؤلفه‌هایی دال بر توجه و تأکید بر الگوی امنیت دسته‌جمعی جهت تأمین منافع و امنیت ملی وجود دارد.

کلمات کلیدی: امنیت دسته‌جمعی، جمهوری اسلامی ایران، سیاست، رهبران انقلاب اسلامی

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۲/۱۱/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۱۲/۰۹

۱. نویسنده مسئول: دانش آموخته دکتری جغرافیای سیاسی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

meysamhadipoor54@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد، مدیریت بازرگانی

ناشر: دانشگاه جامع امام حسین (ع)

© نویسنده‌گان

این مقاله تحت لیسانس آفرینندگی مردمی (Creative Commons License- CC BY) در دسترس شما قرار گرفته است.

مقدمه

اندیشه‌های رهبران کشورها به طور اجتناب‌ناپذیری در جهت‌گیری‌های مختلف آنها تأثیر به‌سزایی دارد. بررسی آراء و اندیشه‌های رهبران کشورها خطوط راهنمای سیاست‌های کلان و نشان‌دهنده نگرش آنها نسبت به سیاست‌ها و تعیین‌کننده اولویت‌های آن کشورها می‌باشد. در ساختار سیاسی نظام جمهوری اسلامی ایران نقش و جایگاه رهبری از بالاترین درجه اهمیت برخوردار بوده و طبق اصل صد و هفتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، رهبری منتخب خبرگان، ولایت امر و همه مسئولیت‌های ناشی از آن را بر عهده خواهد داشت که طبق اصل صد و ده قانون اساسی تعیین سیاست‌های کلی نظام و نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های کلی نظام از جمله این مسئولیت‌ها می‌باشد؛ بنابراین لازم است بیانیه‌ها، فرمان‌ها، مصاحبه‌ها و سخنرانی‌های رهبران جمهوری اسلامی مورد واکاوی قرار گیرد البته اگر بنا بر آن باشد مستقیماً به دنبال واژه امنیت دسته‌جمعی در آراء و اندیشه‌ای رهبران جمهوری اسلامی ایران باشیم ممکن است به این نتیجه برسیم که ایشان رویکردی در باب امنیت دسته‌جمعی ندارند؛ اما اگر زوایا و کدهای مرتبط با امنیت دسته‌جمعی را در اندیشه و آراء رهبران جمهوری اسلامی ایران مورد واکاوی قرار دهیم مشخص خواهد شد که ایشان در حوزه امنیت دسته‌جمعی چه رویکردی دارند. آنچه ما در این پژوهش در پی پاسخ به آن هستیم جایگاه امنیت دسته‌جمعی در آراء و اندیشه‌های امام خمینی (ره)، مقام معظم رهبری و اسناد بالادستی مورد تأیید رهبران انقلاب اسلامی است. بدین منظور، در مقاله حاضر ابتدا به‌اختصار به توصیف و تعریف امنیت و امنیت ملی پرداخته می‌شود سپس مفهوم امنیت دسته‌جمعی و مباحث مرتبط با آن تبیین می‌شود و در پایان جایگاه امنیت دسته‌جمعی را در منظر امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

مبانی نظری پژوهش

الف) امنیت و امنیت ملی

باری بوزان امنیت را از نظر لغوی حفاظت در مقابل خطر (امنیت عینی)، احساس ایمنی (امنیت ذهنی) و رهایی از تردید (اعتماد به دریافت‌های شخصی) بیان می‌کند. (بوزان^۱، ۱۳۷۸: ۵۲) از نظر

1 buzan

ولفرز^۱ امنیت به معنای نبود تهدید علیه منافع اساسی کشور است. (مشیرزاده، ۱۳۸۹: ۱۸۳) «ولفرز» امنیت ملی را به طور عینی به معنای فقدان تهدید نسبت به ارزش‌های مکتسبه و به طور ذهنی به مفهوم فقدان ترس از حمله به این ارزش‌ها می‌داند. (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۱) لوسیانی^۲ امنیت ملی را به توانایی مقاومت در برابر تجاوز از خارج از کشور تعریف کرده است. (Luciani, 1989: 151)

ب) الگوهای رفتاری تأمین امنیت ملی

الگوهای رفتاری رویکردهایی هستند که بازیگران مختلف سیاسی بر پایه اصول چندگانه جغرافیا، سیاست، قدرت و منفعت نسبت به یکدیگر اتخاذ می‌کنند. این الگوها توسط بازیگران مختلف اعم از دولت‌ها، رهبران سیاسی، نهادهای دینی و نظایر آن نسبت به یکدیگر اعم از دوست یا دشمن، رقیب یا همکار اتخاذ می‌شود و سطوح جغرافیایی و یا قلمروهای فضائی الگوهای مزبور شامل سطوح محلی، ملی، منطقه‌ای و جهانی می‌باشد. (حافظ‌نیا، ۱۳۸۵: ۳۲۴) الگوی امنیتی یکی از الگوهای رفتاری بازیگران در سطح روابط بین‌الملل (منطقه‌ای و جهانی) که باهدف تأمین امنیت و پیگیری منافع امنیت ملی کشور در سطح و فضای جغرافیای مورد هدف طراحی، ساماندهی و به مورد اجرا گذاشته می‌شود. (هادی‌پور و حافظ‌نیا، ۱۳۹۷: ۱۴)

الگوهای رفتاری که بازیگران برای تأمین امنیت ملی خود به کار می‌گیرند را می‌توان در تقسیمات زیر تعریف کرد:

- **الگوی امنیت خوداتکایی:** الگویی که در آن یک کشور برای تأمین امنیت به توانایی‌های خود متکی است.
- **الگوی امنیت دوجانبه:** الگویی که بر اساس نیازهای امنیتی دو کشور جهت مقابله با تهدیدات مشترک شکل می‌گیرد.
- **الگوی امنیت دسته‌جمعی:** الگویی که در آن، کشورها موافق رعایت هنجارها و مقررات خاصی برای حفظ ثبات و در صورت لزوم همراهی با هم برای جلوگیری از تجاوز هستند.

(Kupchan, 1995, 52)

1 Wolfers

2 luciani

امنيت دسته جمعی ۱

الف) تعريف و تشریح امنیت دسته جمعی

در واقع امنیت دسته جمعی نامی بود که توسط طراحان نظم نوین جهانی بعد از جنگ جهانی اول، به نظامی برای حفظ ثبات و در صورت لزوم همکاری با یکدیگر برای جلوگیری از تجاوز تعريف کرده‌اند. (کلاد، ۱۳۸۲: ۲۸۶) معنی امنیت دسته جمعی ساده است و مقصد آن به طوریکه از نامش پیداست تدارك دیدن امنیت برای تمامی ملل می باشد. (ارگانسکی، ۱۳۴۸: ۲۷۹) در تعريفی دیگر معنای اساسی پیمان امنیت دسته جمعی آن است که کشور های عضو یک پیمان امنیت دسته جمعی مفروض می پذیرند در صورتی که یکی از اعضا یا چند نفر عضو و یا بعضا همه اعضا از جانب کشور یا کشورهایی که عضو آن پیمان نیست/ نیستند مورد حمله قرار گیرند/گیرند اگر حمله و تجاوز انجام شده با تعاریف به عمل آمده از تجاوز به هموند خود را حمله و تجاوز به خود تلقی کرده، و به طور دسته جمعی به مقابله با متجاوز برخیزند (موسوی شفاهی، ۱۳۸۷: ۲۶۵) در مجموع منظور از نظام امنیت دسته جمعی یک سیستم نهادی منطقه ای-جهانی یا ترتیبات امنیتی چندجانبه است که به موجب یک معاهده بین المللی شکل گرفته و بر اساس آن دولت های عضو سیستم موافقت می کنند که حمله و تجاوز یک دغدغه همگانیست و باید به طور دسته جمعی با آن مقابله کنند یعنی اعضای پیمان هنگامی که با یک تهدید خارجی مشترک روبرو شوند با هم متحد می شوند یا در مواردی که حمله نظامی متوجه یکی از اعضایشان شد به کمک آن عضو می شتابند. (کرمی، ۱۳۷۳: ۱۴۹) (Thompson, 1953: 753) امنیت دسته جمعی به دو دلیل مهم دارای اهمیت است. نخست اینکه بسیاری از مشکلات کنونی جهان فراتر از ظرفیت یک کشور جهت حل و فصل آن است و دوم اینکه امنیت رقابتی مورد نظر واقع گرایان موفق نبوده است. (moodie, 2000, 8) همچنین صاحب نظران امنیت دسته جمعی معتقدند الگوی امنیت دسته جمعی؛ توازن موثر را در برابر متجاوزان فراهم می کند و باعث گسترش اعتماد و همکاری می شود. (Kupchan, 1995, 54) از سوی دیگر مزیت همکاری امنیت دسته جمعی زمانی است که یک ائتلاف بزرگ در برابر دشمن مشترک برای رسیدن به اهداف مشترک تشکیل می دهد. (gleason, 2005: 278).

ب) گرایش به امنیت دست جمعی

گرایش به امنیت دسته جمعی ناشی از مسائل زیر است:

- ۱) کاهش روزافزون بودجه های دفاع ملی
- ۲) ماهیت وسیع تر بسیاری از تهدیدات نظامی جهانی و خطراتی که عموماً از مرزهای ملی فراتر می روند.
- ۳) استاندارد شدن و انتشار فن آوری دفاعی، همراه با جهانی شدن صنایع دفاعی و نقل و انتقال فزاینده تسلیحات در سطح بین المللی که الگوی فوق را تسهیل می نماید. (ماندل، ۱۳۸۷: ۷۶)

ج) شرایط ایجاد و موفقیت امنیت دسته جمعی

مورگنتا^۱ سه شرط عمده را برای ایجاد و موفقیت امنیت دسته جمعی در نظر گرفته است:

- شرط اول:** امنیت دسته جمعی باید قادر به بسیج به موقع چنان قدرت نظامی باشد که به هنگام تهاجم، دولت های مورد هجوم قرار گرفته بتوانند در مقابل مهاجم یا مهاجمان ایستادگی کنند تا بدین ترتیب وضع موجود حفظ گردد.
- شرط دوم:** حداقل کشورهایی که قدرت آنها در مجموع، نیازها را تأمین می کنند باید از امنیتی که باید از آن دفاع کنند برداشتی یکسان داشته باشند.
- شرط سوم:** کشورهای عضو باید منافع سیاسی ملی خود را که موجبات جدایی و شکاف بین آنها را فراهم می کند؛ تابع منافع مشترک کل کشورها کنند. (مورگنتا، ۱۳۷۴: ۶۸۵)

د) اهداف امنیت دسته جمعی

- ❖ **حفظ صلح:** یکی از مأموریت های مهم الگوی امنیت دسته جمعی حفظ صلح است و تلاش می کند تا با فراهم نمودن آمادگی های نظامی و ایجاد نظام های کنترل و نظارت زمینه های هر گونه تجاوز را از بین ببرد یا تضعیف کند. این دو جنبه نوعی بازدارندگی در برابر متجاوز و نیز ارتقای سطح اعتماد و اطمینان در میان اعضا را در پی دارد. (عبدالله خانی، ۱۳۸۹: ۴۷۹)
- ❖ **احیای صلح:** بازگرداندن صلح مهم ترین وظیفه الگوی امنیت دسته جمعی است. مقابله با تجاوز نظامی علیه یکی از اعضا در مجموعه وظایف اصلی چنین نظامی قرار دارد و چنانچه نظام

1 Morgenthau

مبتنی بر امنیت دسته جمعی نتواند بر این مهم جامه عمل بپوشاند. هویت آن به شدت خدشه دار خواهد شد و در صورت تکرار از بین خواهد رفت و یا به نهادی تشریفاتی تبدیل خواهد شد.

❖ **ایجاد صلح:** این هدف در پی جلوگیری از بازگشت جنگ پس از پایان یافتن است و اغلب اقداماتی را شامل می شود که پس از پایان جنگ برای پشتیبانی از فرایندها و ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جامعه جنگ زده صورت می گیرد تا اینکه خطر بازگشت جنگ را کاهش دهد. (عبدالله خانی، ۱۳۸۹: ۴۸۳-۴۷۸)

روش شناسی پژوهش

در این پژوهش از منابع کتابخانه ای و روش تحلیل مضمون استفاده می شود همچنین در این پژوهش برای بررسی جایگاه الگوی امنیت دسته جمعی در نگاه امام خمینی (ره) کتاب صحیفه نور به عنوان مرجع اصلی انتخاب گردیده که این کتاب ۲۲ جلدی مجموعه بیانیه ها، فرمان ها، مصاحبه ها و سخنرانی های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی امام خمینی (ره) را شامل می شود، همچنین برای تبیین جایگاه الگوی امنیت دسته جمعی در نگاه مقام معظم رهبری مجموعه بیانیه ها، فرمانها، مصاحبه ها و سخنرانی های ایشان در فاصله زمانی بین سال های ۱۳۶۸ تا سال ۱۴۰۲ مورد بررسی و تجزیه و تحلیل کیفی قرار می گیرد.

یافته های پژوهش

۴-۱- آراء و اندیشه های امام خمینی (ره)

با تأمل در کلام و آراء امام خمینی (ره) در تبیین جایگاه امنیت دسته جمعی، محورهای زیر استخراج شد که به تحلیل آنها می پردازیم.

۴-۱-۱- هم پیمانی و اتحاد ممالک اسلامی

حضرت امام (ره) همواره خواهان تشکیل جبهه واحد علیه دشمنان مشترک اسلام و کشورهای اسلامی هستند. ایشان وحدت واقعی بین دولت های اسلامی را ضامن بقای اسلام و عزت و شرف مسلمانان می دانند و ریشه همه نابسامانی ها و سوءاستفاده قدرت های بیگانه در بلاد اسلامی را ناشی از اختلاف و عدم اتحاد مسلمانان ارزیابی نموده و براین باورند برای حفظ منزلت کشورهای اسلامی باید در یک جبهه واحد دفاعی قرار بگیرند:

"ما برای چندمین بار به دولت های اسلامی، خصوصاً دولت های منطقه روی آورده و از آنان می خواهیم و قاطعانه به آنان تذکر می دهیم که برای حفظ شرف و جان و ناموس و مال ملت های اسلامی بیا خیزند و با ما و دولت سوریه و فلسطینی ها متحد شده و در صف واحد از عزت و شرف اسلام و عرب دفاع کنند." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ۳۶۳)

امام خمینی (ره) صراحتاً سیاست ج.ا.ایران را هم پیمانی با تمام دول اسلامی جهت مبارزه با صهیونیست ها، اسرائیل و استعمارگرایان می داند و آمادگی ایران جهت دفاع از اسلام، ممالک اسلامی و استقلال ممالک اسلامی اعلام می دارند.

"ما برای دفاع از اسلام و ممالک اسلامی و استقلال ممالک اسلامی در حال مهیا هستیم. برنامه ما که برنامه اسلام است. وحدت کلمه مسلمین است، اتحاد ممالک اسلامی است. برادری با جمیع فرق مسلمین است در تمام نقاط عالم، هم پیمانی با تمام دول اسلامی است در سراسر جهان مقابل صهیونیست، مقابل اسرائیل، مقابل دول استعمارطلب." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۱: ۳۳۶)

۱-۲-۴- روابط دوستانه با کشورهای اسلامی و منطقه

در جهان امروز کشورها برای تأمین نیازهای خود نیازمند همگرایی و تعامل با کشورهای دیگر هستند در واقع هیچ کشوری نمی تواند در انزوا و بدون برقراری ارتباط با کشورهای دیگر توسعه و رشد پیدا کند حضرت امام در توصیه های خود به داشتن روابط دوستانه با دولت اسلامی با همه ملت ها و دولت هایی که احترام دولت اسلامی ایران را رعایت می کنند؛ سفارش می کند.

"اسلام با همه کشورهایی که در جهان هستند می خواهد که دوست باشد و دولت اسلامی با همه ملت ها و با همه دولت ها می خواهد که تفاهم و ارتباط صحیح داشته باشد در صورتی که آنها متقابلاً احترام دولت اسلامی را مراعات کنند" (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۸: ۱۱۴)

امام خمینی (ره) ضمن اعلام موضع صلح طلبی ایران نسبت به کشورهای منطقه به ویژه کشورهای حوزه خلیج فارس؛ مکرراً در تلاش هستند تا سیاست برادری و همکاری ایران نسبت به کشورهای مناطق پیرامونی را تبیین نمایند.

"تاکنون کراراً ما به این دولت های منطقه تذکر داده ایم که با شما نمی خواهیم بجنگیم" "ما می خواهیم که با همه این کشورهای اسلامی و خصوصاً این هایی که در منطقه هستند، در خلیج هستند و در اطراف خلیج هستند، می خواهیم برادر باشیم، می خواهیم همه آنها با هم دست به هم

بدهیم. "ما چقدر به این کشورهای منطقه باید بگوییم که بابا، ما به شما کار نداریم، شما بیاید و با ما برادری کنید تا همه با قدرت های بزرگ مقابله کنیم و کشورهای خودمان را نجات بدهیم." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۱۶: ۳۹۱)

ایشان تصویرسازی‌ها و اتهاماتی که به ج.ا.ایران در حوزه توسعه‌طلبی و کشورگشایی نسبت داده‌اند را صریحاً رد می‌کنند و داشتن روابط صلح‌طلبانه و دوستانه با کشورهای اسلامی و منطقه را سیاست ج.ا.ایران می‌دانند:

"بار دیگر به کشورهای منطقه اعلام می‌کنیم که جمهوری اسلامی علی‌رغم اقتدار روزافزون خود در صحنه‌های سیاسی و نظامی و علی‌رغم پشتیبانی توده‌های میلیونی مردم، هیچ‌گاه در صدد توسعه و کشورگشایی نبوده‌ایم و همواره در صدد آنیم که با کشورهای اسلامی و منطقه، در صلح و آرامش روابط دوستانه داشته باشیم" (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۲۰: ۳۲)

معظم له در پاسخ به سؤال مجله عربی المستقبل درباره روابط با همسایه‌های عرب؛ علائق ج.ا.ایران به ملت‌های همسایه و مسلمان عرب و نزدیکی هر چه بیشتر به این ملت‌ها را بیان داشتند: جواب: علائق ما با ملت‌های همسایه و مسلمان عرب دارای ویژگی‌های خاص اسلامی است؛ لذا ما خواستار نزدیکی هر چه بیشتر این ملت‌ها با هم می‌باشیم. این استعمار و دست‌اجانب است که میان این مسلمانان اختلاف انداخته و می‌اندازد. (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۴: ۳۳۷)"

۱-۳-۴- همکاری دفاعی - امنیتی با کشورهای اسلامی و منطقه

در عصر حاضر کشورها برای تأمین امنیت خود راهکارهای متفاوت و متناسبی راه اتخاذ می‌کنند؛ یکی از راهکارهایی که کشورها برای تأمین امنیت ملی و رفع تهدیدات به کار می‌گیرند همکاری‌های دفاعی - امنیتی با کشورها در سطوح منطقه‌ای و جهانی است در همین پیوند امام (ره) دولت‌های کشورهای اسلامی را به داشتن یک ارتش مشترک دفاعی توصیه می‌کنند و در صوت عدم تحقق آن، به کشورهای منطقه توصیه می‌کنند طرح یک ارتش مشترک برای دفاع از کشورهای اسلامی را در دست مطالعه و شکل‌گیری داشته باشند.

"دولت‌های کشورهای اسلامی با پشتیبانی ملت‌ها توانند یک ارتش مشترک دفاعی بیش از صد میلیونی تعلیم دیده ذخیره و یک ارتش ده‌ها میلیونی زیر پرچم داشته باشند که بزرگ‌ترین قدرت را در جهان به دست آورند و اکنون که این حاصل نیست، دولت‌های اسلامی منطقه و

حواشی آن می‌توانند یک ارتش ذخیره ده‌ها میلیونی و یک ارتش بیش از ده میلیونی تحت پرچم برای دفاع از کشورهای اسلامی داشته باشند که این نیز فوق‌قدرهاست و امید است دولت‌های منطقه با قطع نظر از زبان و نژاد و مذهب فقط تحت پرچم اسلام در این امر فکر کنند و طرح آن را بریزند." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۱۸: ۹۴)

معظم‌له در رابطه با حمایت ج.ا.ایران از کشورهای اسلامی اذعان دارند که در بروز حوادث تحمیلی سیاسی - نظامی از ناحیه استکبار جهانی با قدرت و نفوذ خود آنها را رفع و در جهت کنترل و نفی سلطه سیاسی شرق و غرب در جهان اسلام تلاش خواهد نمود.

"جمهوری اسلامی ایران مایل است بر اساس حفظ وحدت و حمایت از منافع کشورها و ملت‌های اسلامی آنان را در مشکلات یاری نماید و در بروز حوادث تحمیلی سیاسی - نظامی از ناحیه استکبار جهانی با قدرت و نفوذ خود آنها را رفع و در جهت کنترل و نفی سلطه سیاسی شرق و غرب برنامه‌ای دقیق و قوی ارائه دهد." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۲۰: ۳۳۱-۳۳۰)

ایشان معتقدند کشورهای اسلامی باید با همه امکانات و وسایل لازم به دفاع از منافع مسلمین اقدام کنند و در این راستا به‌عنوان یکی از مراجع دینی دفاع از ممالک اسلامی را جز واجبات می‌دانند.

"مسلمانان باید با همه امکانات و وسایل لازم به مقابله جدی و دفاع از ارزش‌های الهی و منافع مسلمین برخیزند و صفوف مبارزه و دفاع مقدس خویش را محکم و مستحکم نمایند." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۲۰: ۳۱۵) "ممالک اسلامی را باید حفظ کرد، دفاع از ممالک اسلامی جزء واجبات است." (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۹: ۲۰۳)

امام خمینی (ره) در پاسخ به سؤال اهمیت خلیج فارس و اقیانوس هند؛ بر این باورند که امنیت منطقه خلیج فارس باید به‌دوراز نفوذ ابرقدرت‌ها و صرفاً توسط مردم منطقه تأمین شود.

سؤال: شما برای ایران چه اهمیتی را در خلیج فارس و اقیانوس هند قائل هستید؟

جواب: اهمیت استراتژیکی منطقه غیر از اهمیتی است که برای کسانی که چشم طمع به منطقه دوخته‌اند، دارد. ما بر اساس حفظ آزادی و استقلال بدون قبول نقش ژاندارمی، با سایر مردم منطقه امنیت آن را حفظ خواهیم کرد و مانع نفوذ ابرقدرت‌ها خواهیم شد. (صحیفه نور، ۱۳۷۹، ج ۴: ۵۰۹)

۲-۴-آراء و اندیشه‌های مقام معظم رهبری (مدظله)

با تأمل در کلام و آراء مقام معظم رهبری در تبیین جایگاه امنیت دسته جمعی، محورهای زیر استخراج شد که به تحلیل آنها می‌پردازیم.

۲-۱-۴- ایجاد مجموعه‌های جدید و حضور فعال و موثر در مجموعه‌های

فعلی جهان

سازمان‌ها و مجموعه‌های بین‌المللی به‌مثابه یکی از بازیگران مهم و مولفه‌های تأثیرگذار در نظام بین‌الملل اهمیت ویژه‌ای را در معادلات امنیتی جهان دارا می‌باشند. مقام معظم رهبری (مدظله) به‌عنوان سکان‌دار هدایت کشور در حوزه بین‌المللی معتقدند که همکاری با مؤسسات و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی باید گسترش یابد و می‌فرمایند:

" ما به‌سوی همسایه‌های خلیج فارس که منطقه عمده نفتی دنیا متعلق به این مجموعه است همیشه دست دوستی دراز کرده‌ایم؛ الان هم با آنها دوستیم و دست دوستی دراز می‌کنیم و اعتقاد ما این است که کشورهای حوزه خلیج فارس باید پیمان دفاعی مشترک داشته باشند و باید با هم همکاری کنند. برای دفاع از این منطقه مهم نباید امریکا و انگلیس و بیگانگان و دیگران و طمع‌ورزان بیایند؛ خود ما باید امنیت این منطقه را حفظ کنیم؛ و این با همکاری کشورهای خلیج فارس ممکن است." (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۳۸۶/۰۱/۰۱)

ایشان ضمن حمایت مکرر از همکاری‌های منطقه‌ای براین باور هستند که کشورهای منطقه می‌توانند سازمان‌های منطقه‌ای را شکل دهند یا از طریق همکاری مشترک در تصمیم‌گیری و جهت‌دهی این سازمان‌های نقش مؤثری داشته باشند؛ لذا می‌فرمایند:

ما می‌توانیم مجموعه‌های متناسب ایجاد کنیم. ما در آسیا، در خاورمیانه، در مجموعه کشورهای اسلامی، در کشورهای اسلامی منطقه شرق عالم و احیاناً در مجموعه‌های دیگری، می‌توانیم فعال و مجموعه‌ساز باشیم. جمهوری اسلامی می‌تواند همین مجموعه‌های فعلی جهانی را به این سمت و آن سمتی که درست است، هدایت کند. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۷۰/۰۴/۱۸)

مقام معظم رهبری در رابطه با توجه به سازمان‌های منطقه‌ای و تلاش برای همکاری بیشتر با این سازمان‌ها افزودند:

۱. بیانات در اجتماع زائران و مجاوران حرم مطهر رضوی

۲. بیانات در دیدار مسئولان وزارت امور خارجه

پرداختن به همکاری‌های منطقه‌ای - همین کارهایی که الان انجام می‌گیرد؛ اکو، شانگهای و... چیزهای لازمی است. ما این چیزها را باید با جدیت دنبال کنیم و همت بگماریم. (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۳۸۵/۰۳/۲۹)"

معظم له با اعتقاد به مشارکت جمعی در تأمین امنیت خلیج فارس، حضور مداخله‌گرانه قدرت‌های بزرگ به‌ویژه آمریکا را حضوری آشوب ساز و موجد ناامنی در منطقه تعبیر نموده و در همین چارچوب ارتباط با کشورهای حوزه خلیج فارس را فراتر از رابطه صرف می‌داند و به ترتیبات و سیستم امنیتی و دفاعی مشترک می‌اندیشند:

" مگر ما اجازه می‌دهیم که یک قدرت استکباری متجاوز بخواهد در منطقه اسلامی ما و در خلیج فارس که امروز دنیا به خلیج فارس احتیاج دارد و خلیج فارس متعلق به مسلمانان است حضور داشته باشد؛ در ترتیبات امنیتی اینجا دخالت بکند؛ مگر ملت ایران و ملت‌های منطقه مرده‌اند؟! مگر این ملت‌ها اجازه می‌دهند که آمریکا در این منطقه سیستم امنیتی درست کند و بخواهد در امر آمدورفت کشتی‌های نفتی و کارهای دیگری که مردم این منطقه دارند، نظارت و دخالت بکند؟. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۶۹/۱۰/۱۹)

در باب تعاملات خارجی و سیاست‌های بین‌المللی ضمن تأیید اقدامات دولت در حوزه ارتباط با همسایگان و حل مناقشات؛ خواستار تبدیل این مناقشات به همکاری هستند. در همین رابطه معظم له در ارتباط با تفاهم‌نامه‌ها و سندهای همکاری خواستار اجرایی شدن آنها می‌باشند و می‌فرمایند:

این سیاستی که شما اتخاذ کرده‌اید که عبارت است از ارتباط با همسایگان، بسیار سیاست خوبی است، این را باید دنبال کرد. ما باید با هیچ یک از همسایگانمان مناقشه نداشته باشیم؛ باید سعی کنیم مناقشه‌ای وجود نداشته باشد. هرچه مناقشه هست، تبدیل بشود به همکاری؛ ارتباط با قاره‌های مختلف؛ آمریکای جنوبی، آفریقا، آسیا، شرق آسیا، همه‌جا. این سیاست ارتباط متعدد و متنوع با کشورهای مختلف، با خصوصیات که دارند از لحاظ سیاسی، از لحاظ اقلیمی، از لحاظ

۱بیانات در دیدار مسئولان و کارگزاران نظام جمهوری اسلامی

۲بیانات در دیدار مردم قم

امکانات اقتصادی، فرهنگی و غیره، کار درستی است. عضویت در دو پیمان مهم بین‌المللی (۴) در فاصله کوتاه، موفقیت خیلی خوبی بود در باب تعاملات خارجی و سیاست‌های بین‌المللی هم من دو سه سفارش می‌کنم نکته مهم این است که ما در ارتباطات با کشورهای مختلف فرصت‌هایی داریم؛ این فرصت‌ها را بشناسیم و از این فرصت‌ها به وقت استفاده کنیم. دوّم [اینکه] تفاهم‌نامه‌هایی که انجام می‌گیرد، سندهای همکاری‌ای که انجام می‌گیرد و امضا می‌شود، روی کاغذ نماند. (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۴۰۲/۰۶/۰۸)

یکی از مهم‌ترین مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی ایران منطقه خلیج فارس می‌باشد این منطقه در اندیشه فرماندهی معظم کل قوا از اولویت‌های همکاری‌های دفاعی و امنیتی ایران محسوب می‌شود. معظم له معتقدند امنیت خلیج فارس تکلیفی است بر دوش ملت‌هایی که گرداگرد این منطقه مهم جهانی زندگی می‌کنند:

"خلیج فارس متعلق به ملت‌های ساکن خلیج فارس است. امنیت خلیج فارس تکلیفی است بر دوش ملت‌هایی که گرداگرد این منطقه مهم جهانی زندگی می‌کنند؛ و ساحل طولانی کشور جمهوری اسلامی ایران بی‌شک سهم بسیار مهمی در حفظ امنیت این منطقه بر عهده دارد و ما این سهم را به فضل الهی ایفا خواهیم کرد؛ و این تکلیف تاریخی و وظیفه جغرافیایی و منطقه‌ای ماست. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۷۰/۱۰/۱۲)"

ایشان همچنین درباره نقش قدرت‌های فرامنطقه‌ای در سیستم امنیتی منطقه خلیج فارس بیان داشتند:

"این زرمه‌هایی هم که امروز سران رژیم امریکا راجع به امنیت منطقه می‌کنند، باید بدانند که ملت‌های منطقه، این حرف‌ها را به هیچ وجه جدی نخواهند گرفت و به آن اعتنایی نخواهند کرد. شما چه کسی هستید که از آن طرف دنیا بیایید، برای منطقه خلیج فارس تعیین تکلیف کنید؟! منطقه خلیج فارس، متعلق به ملت‌های همین منطقه است. امریکا حق ندارد هیچ‌گونه دخالتی در امنیت این منطقه و سیستم امنیتی آن داشته باشد. (حسینی خامنه‌ای^۳، ۱۳۶۹/۱۲/۱۱)

۱بیانات در دیدار رئیس‌جمهور و اعضای هیئت دولت

۲بیانات در مراسم صبحگاه نظامی پایگاه نیروی دریایی ارتش

۳بیانات در دیدار افشار مختلف مردم

۲-۲-۴- اتحاد و همکاری کشورهای اسلامی

همگرایی در جهان اسلام و نیاز به اتحاد و اتفاق نظر میان مسلمانان از مهم ترین ضروریات جوامع اسلامی در عصر حاضر است. در اصل حفظ منافع و امنیت کشورهای اسلامی در پناه یکپارچگی ملل و دولت های آنها است و هویت اجتماعی فرهنگی آنها ایجاب می کند که تمام فرقه ها و نحله ها دوشادوش یکدیگر برای حفظ کیان اسلام پیا خیزند و چنانچه کشورهای اسلامی موقعیت ویژه ای خود را در جهان درک نمایند با رعایت عامل ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیک، و ژئواکونومیک می توانند همگرایی و همبستگی میان جهان اسلام را تقویت نمایند و مقدمات تبدیل شدن به یک قدرت اثرگذار جهانی را فراهم کنند. (هادی پور، ۱۳۹۱: ۴-۱) از نظر ایشان اتحاد بدین معناست:

منظور ما از اتحاد، تفاهم است؛ تفاهم بین دولت ها؛ تفاهم بین کشورها؛ همکاری بین اعضای امت اسلامی و دولت های اسلامی؛ همدلی آنها با یکدیگر و تحت تأثیر اغراض دشمنان قرار نگرفتن. این منطقه حساس خلیج فارس؛ منطقه حساس خاورمیانه؛ کل منطقه اسلامی که منطقه بسیار حساسی در جغرافیای عالم و جغرافیای سیاسی عالم است باید با یکدیگر تفاهم کنند؛ با هم باشند و همدل باشند. (حسینی خامنه ای^۱، ۱۳۷۲/۰۱/۰۴)

معظم له در دیدار میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی و جمعی از مسئولان نظام اتحاد را یک تکلیف، حکم، فریضه قطعی می دانند:

مسلمان ها باید با هر عامل مخالف وحدت و ضد وحدت مقابله بکنند؛ این یک تکلیف بزرگ برای همه ما است. وحدت به معنای تکیه بر مشترکات است. ما مشترکات زیادی داریم؛ میان مسلمانان، مشترکات بیش از موارد اختلافی است؛ روی مشترکات باید تکیه کنند. (حسینی خامنه ای^۲، ۱۳۹۲/۱۰/۲۹)

مقام معظم رهبری (مدظله) در تبیین معنی وحدت به همیاری در برابر دشمنان مسلم و مشترک اشاره می کنند و می فرمایند:

وحدت به معنی ارتباط فکری و عملی است؛ به معنی نزدیک شدن دل ها و اندیشه ها و جهت گیری ها است؛ به معنی هم افزایی علمی و تجربی است؛ به معنی پیوند اقتصادی کشورهای

۱) بیانات در دیدار کارگزاران نظام

۲) بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی

اسلامی است؛ به معنی اعتماد و همکاری دولت‌های مسلمان است؛ به معنی همیاری در برابر دشمنان مسلم و مشترک است. (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۴۰۲/۰۴/۰۶)

از نظر معظم له برای جمهوری اسلامی ایران وحدت یک حرکت تاکتیکی نیست و بلکه راهبردی و به معنای واقعی کلمه معتقد به لزوم اتحاد امت اسلامی است. ایشان از یک سو اتحاد را عدم تعرض و ضربه زدن کشورهای اسلامی به یکدیگر و از سوی دیگر اتحاد در مقابل دشمن مشترک می‌داند. علاوه بر این مقام معظم رهبری (مدظله) بالاترین نشانه راهبردی بودن اتحاد را در هم‌افزایی کشورها و ملت‌های اسلامی در ابعاد مختلف همچون امنیت می‌بیند:

"جمهوری اسلامی به معنای واقعی کلمه معتقد به لزوم اتحاد امت اسلامی است. بعضی‌ها تصور می‌کنند یا وانمود می‌کنند که این یک تاکتیک سیاسی است؛ نه، این جور نیست؛ این یک ایمان قلبی است؛ البته وحدت مراتبی دارد؛ اتحاد دنیای اسلام مراتبی دارد؛ پایین‌ترین مرتبه‌اش این است که جوامع اسلامی، کشورهای اسلامی، دولت‌های اسلامی، اقوام اسلامی، مذاهب اسلامی، علیه هم دست به تعرض نزنند، با هم معارضة نکنند، به یکدیگر ضربه نزنند؛ این قدم اول است. البته بالاتر از این، این است که دنیای اسلام علاوه بر اینکه به یکدیگر ضربه نمی‌زنند، در مقابل دشمن مشترک هم دست‌به‌دست هم بدهند، اتحاد واقعی و کافی داشته باشند، از یکدیگر دفاع کنند. این هم یک قدم بالاتر است؛ از این بالاتر هم این است که کشورهای اسلامی، ملت‌های اسلامی هم‌افزایی کنند. کشورهای اسلامی از لحاظ علمی، از لحاظ ثروت، از لحاظ امنیت، از لحاظ قدرت سیاسی در یک سطح نیستند، می‌توانند به یکدیگر کمک کنند، هم‌افزایی کنند، مرحله بالاتر هم این است که همه دنیای اسلام متحد بشوند در جهت رسیدن به تمدن نوین اسلامی. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۹۸/۰۸/۲۴)

ایشان اتحاد را یک حکمت الهی دانسته که منافع کشورهای اسلامی را تأمین می‌کند و بسیاری خون‌ریزی‌ها، جنگ‌ها و مسائل دنیای اسلام را ناشی از عدم توجه به این حکمت الهی می‌دانند: همه کشورهای اسلامی از تفرقه ضرر می‌کنند و همه آنها از اتحاد سود می‌برند. اتحاد کشورهای اسلامی، نزدیک شدن اینها، به کارنبردن نیروهایشان علیه یکدیگر، به نفع خود

۱ پیام به حجاج بیت‌الله الحرام

۲ بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی

کشورهای متحد است، امروز ما در داخل دنیای اسلام دچار مشکلیم، دچار خون‌ریزی هستیم؛ جراحات‌های خون‌بار امروز وجود دارد. یمن یک نمونه، مسائل سوریه، مسائل عراق، مسائل شمال آفریقا، مسائل گوناگونی که انسان مشاهده می‌کند در دنیای اسلام، همه نشانه‌های وجود اختلاف و وجود دعوا است، و این به ضرر اسلام است. (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۳۹۶/۰۴/۰۵)

مقام معظم رهبری (مدظله) بر این باورند داشتن همکاری متنوع باعث وحدت می‌شود: جهان اسلام باید عوامل تفرقه را بزدايد. وحدت علمای دین، راه‌حل‌های اسلامی برای سبک زندگی نوین اسلامی را کشف می‌کند. همکاری دانشگاه‌های ما علم و فناوری را ارتقا بخشیده، زیربنای تمدن جدید را خواهد ساخت. هماهنگی رسانه‌های ما فرهنگ عمومی را از ریشه اصلاح خواهد کرد. ارتباط نیروهای مسلح ما جنگ و تجاوز را از همه منطقه دور خواهد کرد. ارتباط بازارهای ما، اقتصاد کشورهايمان را از سلطه کمپانی‌های غارتگر بیرون خواهد آورد. رفت و آمدها و سفرهای مردم ما، هم‌زبانی و همدلی وحدت و دوستی به ارمغان خواهد آورد. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۹۸/۱۰/۲۷)

جهان اسلام امروز شاهد چالش‌های متعددی است. اما وجود زمینه‌های همگرایی در موضوع وحدت اسلامی، اندیشمندان اسلامی را به شکل‌گیری اتحاد جهان اسلام و حل این چالش‌ها امیدوار کرده است. مقام معظم رهبری (مدظله) بر نقش اتحاد کشورهای اسلامی بر حل مسئله فلسطین، جنگ یمن، کشمیر، لیبی و... اشاره دارند:

علاج مسئله فلسطین و فاجعه جنگ یمن، با وحدت امت اسلامی به نظر ما هفته وحدت خیلی مهم است و اتحاد مسلمانان در مان بسیاری از دردهای امت اسلامی است. مشکلات دولت‌های اسلامی و ملت‌های اسلامی - گرفتاری زیاد است دیگر، از کشمیر تا لیبی، همین‌طور که نگاه کنید، همه‌جا گرفتاری هست - این گرفتاری‌ها به برکت اتحاد مسلمانان برطرف خواهد شد. (حسینی خامنه‌ای^۳، ۱۳۹۹/۰۸/۱۳)

ایشان در دیدار شرکت‌کنندگان در مسابقات بین‌المللی قرآن کریم بر آسیب‌های عدم اتحاد مسلمانان و سوءاستفاده‌های دشمنان آنها به‌ویژه رژیم صهیونیستی اشاره می‌کنند:

۱بیانات در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی

۲خطبه‌های نماز جمعه تهران

۳بیانات در سخنرانی تلویزیونی به مناسبت سالروز ولادت پیامبر اعظم (ص) و امام صادق (ع)

امروز اتحاد و اتفاق بین مسلمانان، یک فریضه فوری است. ببینید از جنگ و اختلاف چه مفاسدی به وجود می آید؛ ببینید در دنیای اسلام، تروریسم کور به بهانه اختلافات مذهبی، چه فجایعی به راه می اندازد؛ ببینید با این اختلافاتی که بین ما مسلمانان به وجود آوردند، رژیم صهیونیستی غاصب چه نفس راحتی می کشد. هر وقتی کشورهای اسلامی و ملت های اسلامی بخواهند به هم نزدیک شوند، یک توطئه ای درست می کنند، یک حادثه ای به وجود می آورند. (حسینی خامنه ای^۱، ۱۳۹۲/۰۳/۱۸)

ایشان با تأکید بر اتحاد و هم افزایی دنیای اسلام، نقش آمریکا و صهیونیست ها در اختلافات، دعوای، جنگ و خونریزی دنیای اسلام و ایجاد حاشیه امن برای رژیم صهیونیستی را مطرح می کنند:

این اتحاد را بایستی ما انجام بدهیم، هم افزایی کنیم، به یکدیگر کمک کنیم، نیروهایمان را به کمک هم بفرستیم. این ستیزه گری هایی که معمول شده است - که بیشتر هم دست آمریکا و صهیونیست ها در میان است؛ آنها هستند که دارند اختلاف ایجاد می کنند - بایستی متوقف بشود و نگذاریم برای رژیم صهیونیستی، با این کارها حاشیه امن درست کنند. یکی از آرزوهای دشمنان دنیای اسلام، این است که در داخل دنیای اسلام، اختلافات، دعوای، جنگ و خونریزی وجود داشته باشد، برای اینکه حاشیه امنی برای صهیونیست ها درست بشود. (حسینی خامنه ای^۲، ۱۳۹۶/۱۰/۲۶)

مقام معظم رهبری بر تأثیر نقش های دشمنان دنیای اسلام بر دوری مسلمانان از یکدیگر اشاره داشته و مصلحت و منافع آینده کشورهای اسلامی را در اتحاد اسلامی دانسته اند:

لکن آنچه امروز در درجه اول اولویت برای دنیای اسلام قرار دارد، وحدت است. ما مسلمانان خیلی از هم دور شدیم؛ سیاست ها در این زمینه، تلاش متأسفانه موقفی انجام دادند که مسلمانان را، دل های گروه های مسلم را از یکدیگر جدا کنند. امروز به وحدت احتیاج داریم. اگر ملت های کشورهای اسلامی در همه این منطقه وسیع - که یک کسر بسیار بزرگی از جمعیت دنیا را تشکیل می دهند - نه در جزئیات، بلکه [در جهت گیری های کلی با یکدیگر همراه باشند، دنیای اسلام به

۱. بیانات در دیدار شرکت کنندگان در مسابقات بین المللی قرآن کریم

۲. بیانات در دیدار شرکت کنندگان در کنفرانس اتحادیه بین المجالس سازمان همکاری اسلامی

اوج ترقی و تعالی خواهد رسید؛ [اینکه] در مسائل کلی کنار هم دیده بشوند؛ همین دیده شدن در کنار هم تأثیر دارد. ما سیاست خارجی خودمان را مبتنی کردیم بر دوستی و برادری و ارتباط با همه کشورهای مسلمان و کشورهای منطقه از همسایه و غیر همسایه؛ این سیاست ما است؛ ما همین جور هم عمل کردیم، همین جور هم در آینده عمل خواهیم کرد. امروز باید همه مسلمانان در اقصی نقاط عالم، به امت اسلامی بیندیشند، به وحدت اسلامی بیندیشند؛ اگر ما به امت اسلامی فکر کردیم، منافع کشورهایمان هم تأمین خواهد شد. مصلحت دشمن این است که ما را از هم جدا کند. (حسینی خامنه‌ای^۱، ۱۳۹۳/۱۰/۱۹)

مقام رهبری با اتخاذ دیپلماسی وحدت اسلامی نظام سیاسی امنیتی جدیدی را بر مبنای امنیت دسته جمعی و با تأکید بر هویت اسلامی مشترک ترسیم می‌کنند. بر اساس چینی بینشی می‌توان توسعه روابط دفاعی و امنیتی اهداف و اولویت این نوع همکاری را در تفکر راهبردی حضرت امام خامنه‌ای در حوزه منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای تبیین نمود.

از مجمع تقریب مذاهب اسلامی در این برهه خطیر و حساس انتظار می‌رود با بهره‌گیری از تجربیات ارزشمند گذشته و نیز خلاقیت و ابتکارات مورد نیاز شرایط کنونی، با همکاری و همدلی نخبگان جهان اسلام به‌ویژه اندیشمندان حوزه و دانشگاه «دیپلماسی وحدت اسلامی» را راهبرد خود قرار داده و پایه‌گذاری تشکیل امت واحد اسلامی را در مقابل اردوگاه استکبار به‌عنوان چشم‌انداز آینده ترسیم نماید. (حسینی خامنه‌ای^۲، ۱۳۹۱/۰۴/۲۴)

ایشان در دیدار کارگزاران حج بحث فرهنگ‌سازی که یکی از مولفه‌های گسترش روابط می‌دانند:

من حالا در این [مطلبی] که عرض می‌کنم خب بارها گفته‌ایم این مسائل را اصرارم بر این است که مسئولان محترم حج در این زمینه‌ها فرهنگ‌سازی کنند. کاری کنید که تا اسم حج می‌آید، تا اسم کعبه معظمه می‌آید، آن جوان امروزی ما این مفاهیم به ذهنش خطور کند: مفهوم تمدن‌سازی، مفهوم اتحاد جهانی، مفهوم نگاه فرامرزی و بین‌المللی، مفهوم رفع تمایز و مانند اینها به ذهنش بیاید. فرهنگ‌سازی در این زمینه‌ها باید انجام بگیرد (حسینی خامنه‌ای^۳، ۱۴۰۲/۰۲/۲۷)

۱) بیانات در دیدار مسئولان نظام و میهمانان بیست و هشتمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی

۲) انتصاب حجت‌الاسلام والمسلمین اراکی به سمت دبیر کلی مجمع تقریب مذاهب اسلامی

۳) بیانات در دیدار کارگزاران حج

۳-۴- اسناد بالادستی

از مجموع منویات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (مدظله) در رابطه با الگوی امنیت دسته جمعی می‌توان به این جمع‌بندی رسید به زوایا و ابعادی از امنیت دسته‌جمعی اشاره شده است؛ این جهت‌گیری را می‌توان در قریب به اتفاق اسناد بالادستی که به تأیید و تصویب رهبران انقلاب اسلامی رسیده است مورد توجه و کنکاش قرار داد. در این برنامه‌ها هم می‌توان به الگوی امنیت دسته‌جمعی ذکر شده در این اسناد توجه کرد و هم می‌توان به نشانه‌هایی دال بر تلاش جهت شکل‌گیری ترتیبات دفاعی - امنیتی جمعی را مشاهده نمود. آنچه مسلم است اسناد ذیل از نظر درجه اعتبار و قابلیت استناد و قدرت تبیین‌کنندگی ماهیت و سیاست جمهوری اسلامی ایران قابل تردید یا چالش نیستند؛ البته بدیهی است امکان تفسیر منابع فوق در حدی که ظواهر آنها را تغییر ندهد و صرفاً برای کشف و توضیح بیشتر زوایای پنهان آنها باشد قابل‌پذیرش و مورد استفاده می‌باشد؛ بنابراین ما در این بخش با روش تحلیل و تفسیر متن به بررسی و تفسیر اصول، بندها، مواد و نظرات این منابع می‌پردازیم.

▪ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

اصل یازدهم: به حکم آیه کریمه «ان هذه امتکم امه واحده و انا ربکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد.

اصل هفتاد و هفتم: عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، قراردادها و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی باید به تصویب مجلس شورای اسلامی برسد.

اصل یک‌صد و بیست و پنجم: امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقت‌نامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا نماینده قانونی اوست.

اصل یک‌صد و پنجاه و دوم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از

حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب استوار است.

اصل یک‌صد و پنجاه و سوم: هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد ممنوع است" (مجلس شورای اسلامی^۱ ایران، ۱۳۹۲: ۳-۲۷).

آنچه از تحلیل این اصول می‌توان استنباط کرد این است که در اصول قانون اساسی می‌توان به مصادیق و ابعادی از این الگو در این سند رسمی دست یافت که حرکت به سمت الگوی امنیت دسته‌جمعی را تسهیل می‌کند، مثلاً در "اصل ۱۱" دولت (کشور) جمهوری اسلامی ایران موظف است که سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد که این ائتلاف می‌تواند در قالب الگوی امنیت دسته‌جمعی باشد. در اصول ۷۷ و ۱۲۵ قانون‌گذار امکان برقراری رابطه با کشورهای دیگر در قالب قرارداد، پیمان، عهدنامه و غیره را فراهم کرده است، در اصل ۱۵۲ روابط صلح‌آمیز با دول غیر محارب در سیاست خارجی جمهوری اسلامی لحاظ شده است و در اصل ۱۵۳ قانون‌گذار اجازه برقراری قراردادی که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور نباشد را فراهم کرده است.

▪ **سند چشم‌انداز بیست‌ساله جمهوری اسلامی ایران**

بند هفتم: الهام‌بخش، فعال و مؤثر در جهان اسلام با تحکیم الگوی مردم‌سالاری دینی، توسعه کارآمد، جامعه اخلاقی، نواندیشی و پویایی فکری و اجتماعی، تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای بر اساس تعالیم اسلامی و اندیشه‌های امام خمینی (ره).

بند هشتم: دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان بر اساس اصول عزت، حکمت و مصلحت (مجلس شورای اسلامی ایران^۲، ۱۳۹۲: ۱).

آنچه که در بند هفتم می‌تواند به‌عنوان مصداقی از الگوی امنیت دسته‌جمعی مورد توجه قرار بگیرد نقش تأثیرگذار بر همگرایی اسلامی و منطقه‌ای است که جمهوری اسلامی ایران در قالب الگوی امنیت دسته‌جمعی می‌تواند به این هدف سند چشم‌انداز جامعه عمل پیوشاند. همچنین در رابطه با بند هشتم می‌توان گفت ایران هنگامی از حیات تثبیت شده برخوردار می‌گردد که بتواند

1 <http://parliran.ir/index.aspx?siteid=1&siteid=1&pageid=219>

2 <http://parliran.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=220>

به عنوان بازیگری فعال در چارچوب اصول و قواعد تعریف شده منطقه‌ای و نظام بین‌الملل عمل کند به این منظور گسترش همکاری‌های دوجانبه، منطقه‌ای و بین‌المللی و هم‌زیستی فعال با جهان و بیرون رفتن از انزوا با سرلوحه قرارداد اصول عزت، حکمت و مصلحت از مهم‌ترین راهکارها برای دستیابی به هدف‌های سند چشم‌انداز است.

▪ برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور

برنامه پنج‌ساله دوم

بخش دوم - خط‌مشی‌های اساسی: تأکید بر صادرات و بازاریابی در بخش صنایع دفاعی و نیز مشارکت با کشورهای دوست جهت اجرای طرح‌ها و پروژه‌های مورد لزوم و باتوجه به آمایش سرزمین و شرایط منطقه‌ای. رعایت عزت، حکمت و مصلحت کشور در سیاست خارجی از طریق: (۱) تقویت روابط حسنه با همسایگان، دور نمودن تشنج از مرزها، گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و قاره‌ای.

(۲) توسعه و تقویت روابط فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و تجاری با کشورهای اسلامی دوست و اکو"

(مجلس شورای اسلامی ایران، ۱۳۹۲: ۱۰).

در برنامه پنج‌ساله دوم به صراحت به الگوی امنیت دسته‌جمعی اشاره نشده است؛ اما می‌توان به ابعادی از این الگو دست‌یافت که در بخش خط‌مشی‌های اساسی این برنامه لحاظ شده است؛ در این بخش قانون‌گذار راه‌های رعایت اصل عزت، حکمت و مصلحت در سیاست خارجه را در برنامه‌های چون تقویت روابط حسنه با همسایگان، گسترش همکاری‌های منطقه‌ای و توسعه و تقویت روابط با کشورهای دوست می‌داند که یکی از راه‌های اجرای این اهداف حرکت در جهت سازوکارهای چون الگوی امنیت دسته‌جمعی است.

برنامه پنج‌ساله سوم:

فصل ۲۳ - امور عمومی سیاست داخلی و روابط خارجی: ماده ۱۸۴ - به منظور تنظیم سطح روابط جمهوری اسلامی ایران با کشورهای جهان و مجامع بین‌المللی، دولت مکلف است بر اساس گزارش جامعی که وزارت امور خارجه از فعالیتهای برون مرزی دستگاههای اجرائی و همکاری و عضویت آنها در سازمانهای بین‌المللی و منطقه‌ای تهیه و ارائه می‌کند، در مورد ادامه

و یا قطع فعالیت دستگاههای اجرائی در خارج از کشور و سطح آن و وضعیت عضویت وزارتخانه ها، سازمانها، شرکتهای دولتی و نهادهای انقلابی در مجامع منطقه ای و بین المللی اتخاذ تصمیم کند.

ماده ۱۸۶ - وزارت امور خارجه موظف است با بهره گیری از نظرات کلیه دستگاههای ذیربط راهبردهای مناسب را برای اجرای دقیق سیاست های کلی ذیل تهیه و جهت تصویب در سال اول برنامه سوم به شورای عالی امنیت ملی ارائه نماید: گسترش همکاریهای دوجانبه، منطقه ای و بین المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم، بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی، مقابله با افزونخواهی کشورهای متخاصم، تلاش برای رهایی از حضور بیگانگان، مقابله با تک قطبی شدن جهان، حمایت از مسلمانان و ملت‌های مظلوم، تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی و تلاش برای اصلاح ساختار سازمان ملل (مجلس شورای اسلامی^۱ ایران، ۱۳۹۲: ۶۸-۶۹).

در برنامه پنج‌ساله سوم توسعه نشانه‌هایی از حرکت به سمت سازوکارهای امنیت دسته‌جمعی لحاظ شده است آنچه از ماده ۱۸۴ فصل ۲۳ می‌توان استنباط کرد این است که همکاری و عضویت جمهوری اسلامی ایران در سازمان‌های بین‌المللی مورد اشاره و توجه واقع شده است همچنین در ماده ۱۸۶ وزارت امور خارجه موظف شده است برای اجرای دقیق سیاست‌های چون گسترش همکاریهای دوجانبه، منطقه ای و بین‌المللی، ادامه پرهیز از تشنج در روابط با کشورهای غیر متخاصم، بهره گیری از روابط برای افزایش توان ملی و تلاش برای ایجاد نزدیکی بیشتر میان کشورهای اسلامی راهبردهای مناسبی را اتخاذ کند که از جمله این راهبردها تلاش برای شکل گیری سازوکارهای امنیت دسته‌جمعی در سطح منطقه ای و جهانی می‌تواند باشد.

برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه

فصل دهم - امنیت ملی: ماده ۱۱۹ - دولت موظف است به منظور ارتقاء امنیت عمومی

و انضباط اجتماعی، اقدامهای لازم را برای تحقق موارد ذیل به عمل آورد:

ب - توسعه خطوط مواصلاتی، راه‌های مرزی و ارتقای مرادوات و تبادل اطلاعات با کشورهای منطقه و همسایگان به منظور مهار جرائم، قاچاق کالا و مواد مخدر، تردد غیرمجاز و

^۱<http://parliran.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=224>

خرابکاری، در قالب توافقنامه‌های دوجانبه و چندجانبه و ترتیبات امنیت دسته جمعی (مجلس شورای اسلامی ایران^۱، ۱۳۹۲: ۱۱۵).

تنها سند و برنامه‌ای که در جمهوری اسلامی ایران به طور مستقیم به الگوی امنیت دسته جمعی اشاره کرده است برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه است که در ماده ۱۱۹ دولت را موظف کرده است به منظور ارتقاء امنیت عمومی و انضباط اجتماعی اقداماتی چون اجرای توافقنامه‌های دوجانبه و چندجانبه و ترتیبات امنیت دسته جمعی با کشورهای منطقه و همسایگان را انجام دهد.

برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه

سیاست خارجی

"ماده ۲۱۰ - وزارت امور خارجه موظف است با بهره‌گیری از نظرات کارشناسان کلیه سازمانها و نهادهای مسئول و به منظور اعتلاء شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران و استفاده از فرصتهای اقتصادی در منطقه و نظام بین‌الملل و بسط گفتمان عدالت خواهی در روابط بین‌الملل، سیاستهای مناسب را برای اجرائی نمودن احکام ذیل به مراجع ذی ربط ارائه دهد. الف - تنظیم سطح روابط و مناسبات سیاسی، اقتصادی و فرهنگی با کشورهای دارای دیدگاه‌ها و مواضع غیر همسو با جمهوری اسلامی ایران ب - تلاش برای حضور فعال، مؤثر و الهام‌بخش در مناسبات دوجانبه و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از طریق:

۱- تدوین نظام جامع تقویت حضور ایران در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی با دستور کار

مشخص

ج - همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و نیز استفاده از سایر ظرفیت‌های اقتصادی،

حقوقی، سیاسی، فرهنگی، رسانه‌ای و بین‌المللی برای کاهش حضور نظامی بیگانگان در منطقه

د - تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای

منطقه و اسلامی به‌ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی (مجلس شورای اسلامی ایران^۲، ۱۳۹۲: ۷۴-۷۵).

در برنامه پنجم توسعه، در بخش سیاست خارجه ماده ۲۱۰ زوایا و ابعاد از الگوی امنیت

دسته جمعی اشاره شده است در این ماده وزارت خارجه موظف شده است که سیاست‌های چون

1 <http://parliran.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=2941>

2 <http://parliran.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=3362>

تقویت و حضور فعال در مناسبات دوجانبه، سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، همکاری با کشورهای منطقه و اسلامی و تقویت روابط حسنه با همسایگان، اعتمادسازی، تنش‌زدایی و همگرایی با کشورهای منطقه و اسلامی به ویژه حوزه تمدن ایران اسلامی را به منظور اعتلاء شأن، موقعیت، اقتدار و نقش جمهوری اسلامی ایران را اجرا نماید می‌توان گفت از جمله راهبردهای مناسب برای اجرایی کردن این سیاست‌ها تلاش برای شکل‌گیری سیستم الگوی امنیت دسته‌جمعی است.

برنامه پنج‌ساله ششم:

بخش هیجدهم: سیاسی، دفاعی و امنیتی: ماده ۱۰۵- دستگاه‌های اجرایی و نیروهای مسلح مکلف‌اند، تمامی اقدامات خود در زمینه روابط خارجی را با هماهنگی وزارت امور خارجه انجام دهند. وزارت امور خارجه موظف است نسبت به اجرای موارد ذیل اقدام نماید:

ب- ایجاد بسترها و شرایط سیاسی لازم برای تنوع‌بخشی و تقویت پیوندهای همه‌جانبه با کشورهای هدف در جهان به‌ویژه کشورهای منطقه، همسایگان و قدرت‌های نوظهور در چهارچوب سیاست‌های کلی نظام

ج- به‌کارگیری ظرفیت‌های دیپلماسی رسمی در سطوح دو و چندجانبه برای ایجاد محیط سیاسی و امنیتی با ثبات و پایدار در منطقه؛ (مرکز پژوهش‌های مجلس^۱، ۱۳۹۶: ۱۳۷-۱۳۸).

در برنامه ششم توسعه در ماده ۱۰۵؛ بخش هیجدهم: سیاسی، دفاعی و امنیتی؛ قانونگذار این امکان را برای نیروهای مسلح فراهم کرده است که ضمن تقویت پیوندهای همه‌جانبه با کشورهای هدف در جهان، جهت ایجاد محیط سیاسی و امنیتی با ثبات و پایدار تلاش نماید.

تحلیل

تدابیر عالی‌ترین مقام هر کشوری، برای نظام سیاسی آن جامعه دارايشان و اهمیت ویژه‌ای است به‌هر حال جایگاه و شخصیت این افراد، به دیدگاه‌های آنها ارزش ویژه‌ای اعطا می‌کند. در جوامعی که این افراد دارای جایگاه تصمیم‌ساز باشند. منویات آنها بیان‌کننده خط‌مشی آن جوامع تلقی می‌گردد. این‌گونه از افراد با ارائه رهنمودهایی، راهبری جامعه را عهده‌دار بوده و با ایجاد انگیزه و ترغیب و هدایت فعالیت‌ها، در تحقق اهداف و آرمان‌های جوامع تلاش می‌نمایند. افکار و

1 <https://rc.majlis.ir/fa/law/show/1014547>

ایده‌هایی که واجد خصایص یادشده باشند. بی‌گمان ساختارها و روندهای جامعه را در کنار نخبگان فکری و ابزاری تحت تأثیر قرار خواهند داد. در جمهوری اسلامی ایران امام خمینی (ره) و آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله) با توجه به در اختیار داشتن فرماندهی کل قوا، برخورداری از بصیرت و دوراندیشی، شناخت عمیق از شرایط منطقه‌ای و بین‌المللی در عرصه‌های گوناگون به‌خصوص امنیت دسته‌جمعی و جهت‌دهی به آن نقش راهبری تعیین‌کننده‌ای ایفا نموده‌اند. با تأمل و تحلیل در محتوی آراء و اندیشه‌های رهبران انقلاب اسلامی می‌توان به تعابیر و نکاتی که نشان‌دهنده نزدیکی و همخوانی دیدگاه‌های ایشان با سازوکار امنیت دسته‌جمعی است دست‌یافت. به‌طور کلی می‌توان تعابیر و نکات مدنظر ایشان را در محورهایی چون هم‌پیمانی و اتحاد ممالک اسلامی، روابط دوستانه با کشورهای اسلامی و منطقه، همکاری دفاعی - امنیتی با کشورهای اسلامی و منطقه، ایجاد مجموعه‌های جدید و حضور فعال و مؤثر در مجموعه‌های فعلی جهان و اتحاد و همکاری کشورهای اسلامی دسته‌بندی کرد. مضاف براین در سیاست‌های کلی جمهوری اسلامی ایران که در اسناد بالادستی به آن اشاره شده است به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم به الگوی امنیت دسته‌جمعی اشاره شده است که می‌توان به مواردی چون بند هفتم و هشتم سند چشم‌انداز، بخش دوم - خط‌مشی‌های اساسی؛ برنامه پنج‌ساله دوم، مواد ۱۸۴ و ۱۸۶ در فصل ۲۳ امور عمومی سیاست داخلی و روابط خارجی برنامه پنج‌ساله سوم، ماده ۱۱۹ فصل دهم امنیت ملی در برنامه پنج‌ساله چهارم توسعه، ماده ۲۱۰ سیاست خارجی در برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه و ماده ۱۰۵ بخش هیجدهم در برنامه پنج‌ساله ششم اشاره کرد.

نتیجه‌گیری

امنیت به‌عنوان یک مفهوم عام تمامی شئون و ابعاد زندگی انسان را در برمی‌گیرد و با بقای نفس و صیانت از حیات و موجودیت انسان پیوند می‌خورد در واقع امنیت تضمین‌کننده حیات و بقای انسان می‌باشد؛ لذا امنیت جز مهم‌ترین آرمان‌های انسان تلقی می‌شود. در سطح کلان، پدیده امنیت و سیاست‌گذاری امنیتی در ابعاد داخلی و خارجی و کیفیت کسب آن، همواره یکی از دغدغه‌های مهم کشورهای جهان بوده است و هر کشور بر اساس وضعیت جغرافیایی، تجانس ساختاری، همکاری دفاعی - امنیتی، منافع مشترک، افکار عمومی، وضعیت اقتصادی، ایدئولوژی سیاسی،

تهدیدات مشترک و فهم مشترک از امنیت، سعی داشته است تا سیاست امنیتی خود را طراحی و جهت تحصیل امنیت همه‌جانبه به کار گیرد. برای حفظ امنیت راهکارهایی چون تأسیس نهادهای کنترل‌کننده فراملی و جهانی، بازدارندگی مبتنی بر توازن قوی، امنیت دسته‌جمعی، ائتلاف، خلع سلاح و... وجود دارد. امنیت دسته‌جمعی یکی از انواع نظام‌های سیاسی جهانی است که در آن تجاوز هر کشوری به کشور دیگر، به وسیله اجرای دسته‌جمعی، مجازات‌های اقتصادی و نظامی از سوی تمام کشورهای دیگر پاسخ داده می‌شود. جمهوری اسلامی ایران در محیط پیرامونی خود با چالش‌های امنیتی متعددی روبه‌رو است که به واسطه تحولات و روندهای منطقه‌ای بازتولید می‌شود. علاوه بر این جمهوری اسلامی ایران از منظر منطقه‌ای نیز در حوزه‌ای واقع شده است که هیچ‌گونه ترتیبات امنیتی پایدار و توافق شده در آن وجود ندارد. به‌رغم پیشرفت نظام‌های امنیت منطقه‌ای در سراسر جهان به‌ویژه بعد از پایان جنگ سرد و در روند جهانی‌شدن، هنوز منطقه پیرامونی ایران فاقد ترتیبات امنیتی نهادینه شده است با توجه به چالش‌های امنیتی که متوجه موجودیت جمهوری اسلامی ایران می‌باشد نیاز است که تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران بهترین و نزدیک‌ترین الگوی تأمین امنیت را انتخاب کنند. از واکاوی آراء و اندیشه‌های امام خمینی (ره) مبتنی بر تحلیل محتوی، این نتیجه حاصل می‌شود که ایشان به طور مستقیم به الگوی امنیت دسته‌جمعی اشاره نکرده‌اند؛ اما با تأمل در آراء و اندیشه‌های ایشان تعبیر و نکات متعددی دیده می‌شود که نشان‌دهنده نزدیکی و همخوانی دیدگاه امام خمینی (ره) به سازوکار امنیت دسته‌جمعی است از جمله این نکات و محورهایی که در این نوشتار مشخص شده‌اند می‌توان به مفاهیمی چون اتحاد و هم‌پیمانی با تمام دول اسلامی در سراسر جهان در مقابل صهیونیست، نزدیکی هر چه بیشتر به ملت‌ها، حفظ امنیت منطقه خلیج فارس با سایر مردم منطقه، انعقاد قراردادهای موافق منافع و مصالح ملت، تشکیل ارتش ده‌ها میلیونی با کشورهای اسلامی و روابط دوستانه با کشورهای اسلامی و منطقه اشاره کرد. با تأمل در کلام و آراء مقام معظم رهبری این نتیجه حاصل می‌شود که ایشان هم صراحتاً به الگوی امنیت دسته‌جمعی اشاره نکرده‌اند لکن کدها و نشانه‌های دال بر حرکت‌هایی دسته‌جمعی و تسهیل حرکت به سمت سیستم امنیت دسته‌جمعی در آراء و بیانات ایشان قابل توجه است که می‌توان به ابعاد و کدهایی مانند امنیت خلیج فارس بر دوش ملت‌های منطقه است، تشکیل و حضور در مجموعه‌های متناسب از کشورهای اسلامی و منطقه‌ای، اتحاد و

فهرست منابع

- ارگانسکی، ای. اف. ک (۱۳۴۸) سیاست جهان، ترجمه حسین فرهودی، تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب
- بوزان، باری (۱۳۷۸) مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی
- حافظنیا، محمدرضا (۱۳۸۵) اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، مشهد: انتشارات پاپلی وابسته به پژوهشکده امیرکبیر
- حسینی خامنه‌ای، سید علی (۱۳۶۸-۱۴۰۲) بیانات، پیام‌ها، ابلاغیه، سایت رهبری <http://farsi.khamenei.ir>
- عبدالله خانی، علی (۱۳۸۹) نظریه‌های امنیت، تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- کرمی، جهانگیر (۱۳۷۳) مطالعه سیستم امنیت دسته‌جمعی در منطقه خلیج فارس، مجله سیاست دفاعی، سال دوم، شماره یکم
- ماندل، رابرت (۱۳۸۷) چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه: پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: مجمع جهانی اهل بیت
- مشیرزاده، حمیرا و نبی‌الله ابراهیمی (۱۳۸۹) تحول مفاهیم در روابط بین‌الملل (مجموعه مقالات)، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- مورگنتا، هانس. جی. (۱۳۷۴) سیاست میان‌ملت‌ها، ترجمه: حمیرا مشیرزاده، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه
- موسوی خمینی، روح‌الله (امام خمینی (ره)) (۱۳۷۹)، صحیفه نور: جلد اول، دوم، چهارم، پنجم، هشتم، نهم، شانزدهم، هیجدهم و بیستم، چاپ سوم، تهران، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
- موسوی شفاهی، سید مسعود (۱۳۸۷) مجموعه مقالات سیاست خارجی توسعه‌گرا، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک.
- هادی‌پور، میثم، حافظنیا، محمدرضا (۱۳۹۷) تعیین الگوی رفتاری تأمین امنیت جمهوری اسلامی ایران با استفاده از مدل ویکور vikor، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، دوره ۳۳ شماره ۳
- هادی‌پور، میثم (۱۳۹۱) چالش‌های ایران در جهان اسلام با تأکید بر توهم ژئوپلیتیکی هلال شیعی، تهران: همایش ژئوپلیتیک شیعه
- Gleason, Gregory, marat shaihtudinov (2005) Collective Security and Non-State Actors in Eurasia, International Studies Perspectives (2005) 6, 274-284.
- Kupchan, Charles A. and Clifford A. Kupchan (1995) The Promise of Collective Security, International Security, Vol. 20, No. 1 (Summer, 1995), pp. 52-61
- Luciani, Giacomo (1989), The Economic Content of security, journal of Public policy, 8/2
- moodie, Michael (2000) cooperative security: Implications for national security and International Relation, unlimited release. sand98-0505/14, Jnuary
- Thompson, Kenneth W. (1953). "Collective Security Reexamined". American Political Science Review. 47 (3): 753-772.